

ÇOKLU YETERSİZLİĞİ OLAN ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLERİN EV İÇİ GÜVENLİK BECERİLERİNE YÖNELİK GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

EXAMINING THE VIEWS REGARDING IN-HOME SAFETY SKILLS OF PARENTS WITH CHILDREN WITH MULTIPLE DISABILITIES

Evgin ÇAY¹, Burak BOZAK², Tuğba SİVRİKAYA³

ÖZ: Çoklu yetersizliği olan çocuklar için ev ortamı potansiyel birçok tehlike barındırabilmektedir. Çocukların karşılaşılabilecekleri bu tehlikelere ilişkin ebeveynlerin bakış açısı çoklu yetersizliği olan çocuklara güvenli bir ortam sunmak için önemlidir. Bu araştırmanın amacı çoklu yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveynlerin ev içi güvenlik becerilerine ilişkin görüşlerini incelemektir. Mevcut araştırma nitel araştırma modellerinden durum çalışması olarak desenlenmiştir. Veri toplama tekniği olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler ise betimsel analiz yaklaşımı ile analiz edilerek sunulmuştur. Araştırmaya çoklu yetersizliğe olan çocuğa sahip 11 ebeveyn katılmıştır. Çalışma grubu belirlenirken ölçüt örnekleme ve kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ebeveynler kendileri için ev içi güvenlik becerilerini, çocukların erişebilecekleri yerlerde tehlikeli unsurların bulundurulmaması olarak tanımlamışlardır. Araştırmanın tüm bulguları alanyazın çerçevesinde tartışılmış ve konuya ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

ABSTRACT: The home environment has many potential risks for children with multiple disabilities. Parents' perspectives on these dangers are essential for providing a safe environment for children with multiple disabilities. This study aims to examine the views of parents with children with multiple disabilities on their in-home safety skills. The current research was designed as a case study using qualitative research models. A semi-structured interview was used as the data collection technique. The data obtained from the research were analyzed and presented with a descriptive analysis approach. Eleven parents with children with multiple disabilities participated in the study. Criterion sampling and convenience sampling methods were used to determine the study group. Parents defined domestic safety skills for themselves as not having dangerous elements in places accessible to children. All findings of the study were discussed within the framework of the literature, and recommendations were made.

Anahtar sözcükler: Çoklu yetersizlik, çoklu yetersizliği olan birey, güvenlik becerileri, ev içi güvenlik becerileri

Keywords: Multiple disabilities, individual with multiple disabilities, safety skills, home safety skills

Bu makaleye atf vermek için:

Çay, E., Bozak, B., & Sivrikaya, T. (2024). Çoklu yetersizliği olan çocuğa sahip ebeveynlerin ev içi güvenlik becerilerine yönelik görüşlerinin incelenmesi, *Trakya Eğitim Dergisi*, 14(3), 1571-1787.

Cite this article as:

Çay, E., Bozak, B., & Sivrikaya, T. (2024). Examining the views regarding in-home safety skills of parents with children with multiple disabilities. *Trakya Journal of Education*, 14(3), 1571-1587.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Özel eğitim Bölümü, Balıkesir/Türkiye, e-mail: evgin.cay@balikesir.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1199-3939>

² Dr., Turgut Reis Ortaokulu, Antalya/türkiye, e-mail: burakbozak@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7557-4576>

³Dr. Öğr. Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü, Bolu/Türkiye, e-mail: tugba.sivrikaya@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0707-1023>

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Every individual naturally wants to feel safe, and the creation of this feeling of trust is possible by staying as far away from dangers that may threaten the individual's safety as possible (Bozak & Çay, 2021). According to Aksu and Turhan (2012), individual security is a view that centers on the basic needs of the individual, such as maintaining his/her life safely, ensuring his/her safety, and maintaining his/her livelihood, and therefore is based on the individual and the security of the individual. Individuals may encounter risks and accidents that jeopardize their safety during the day. Such dangers, accidents, and injuries may occur, especially in the home environment where the individual feels safe. Safety skills can be defined as the individual's ability to anticipate dangers and risks, to take necessary precautions, and to know how to react at the appropriate place and time (Gast et al., 1994). These vital skills are necessary for individuals with disabilities to exist in society, lead their lives safely, and work in a job (Taber et al., 2003). Safety skills are skills that include both behavioral and cognitive skills (Bambara et al., 2006; Bambara et al., 2014; Bambara et al., 2014; Dixon et al., 2010), such as recognizing the dangers and risks that individuals may encounter in the home, school, workplace, and social areas, showing the necessary behaviors at the appropriate place and time, and ensuring their safety (Ergenekon & Çolak, 2019). In order to maintain their health and live safely in society, individuals with CI should be aware of these necessary skills. The general purpose of the study was to examine the views of parents with children with MD on their home safety skills. In line with this general purpose, the following questions were addressed:

Parents' views on:

1. The importance of home safety skills,
2. Accidents and risks that endanger children's safety,
3. Teaching home safety skills to children.

Method

This study aims to examine the views of parents with children with MD on their home safety skills. The case study, one of the qualitative research models, is a good guide for exploring the phenomena that researchers aim to examine holistically in depth (Merriam, 2002). Case studies are studies that reveal how and why a phenomenon or event occurs independently of the researcher by going deeper (Yıldırım & Şimşek, 2016). For this reason, the current research was designed as a case study using qualitative research models. Researchers developed a "semi-structured interview form" that included demographic information, which was used as the data collection tool. Semi-structured interview forms were prepared as the output of the researchers' meeting process. Then, it was sent to three experts with doctorate degrees in special education actively working in the field and asked for their opinions. As a result of the expert opinions, some questions were removed, and the form was finalized by making changes such as corrections or simplifications in some of them. During the research, attention was paid to the confidentiality of personal information, so the actual names of the participants were hidden. The interviews were recorded as voice recordings via a smartphone. The recorded voices were also transcribed for analysis.

Findings

When the study findings were analyzed, the parents defined home safety skills as not keeping dangerous elements in places accessible to children. Regarding the importance of home safety skills, they stated that they are essential in terms of preventing the risk of injury and the risk of fire and that the risky situations in the home are risks related to cutting tools, risks of heat and burning, and risks related to falls and bumps. They also stated that they took measures to ensure safety in the home, such as supervision and control, storing dangerous tools and items, general safety precautions, stove safety precautions, and kitchen safety.

Discussion and Conclusion

The study examined the perspectives of parents with children with developmental disabilities (MD) on home safety skills. Analysis of the findings revealed several key themes: the participants' perceptions of home safety skills, their views on the importance of these skills, their concerns about risks threatening their children's home safety, the measures they have taken to ensure their children's safety, and their children's experiences with home accidents, injuries, and dangers. Additionally, themes emerged regarding the home safety skills participants taught their children, the strategies they employed, the challenges they encountered, and the parents' suggestions for enhancing the acquisition of home safety skills for children with developmental disabilities.

Parents with children with MD demonstrated a high level of awareness when they stated that the first terms that come to mind when they think of home safety skills are "not keeping elements that may endanger children in places where they can access, keeping children away from dangerous situations, and taking necessary precautions." This awareness of the risks and safety skills is a testament to their knowledge and understanding of the measures needed to ensure their children's safety. It is important to know the risks that will put children in danger and the safety skills that will protect them from these dangers and risks; parents, primary caregivers, and teachers must be aware of these skills (Ergenekon & Çolak, 2019).

The parents who participated in the study emphasized that safety skills are essential for protecting their children from dangers and risks in the home environment and minimizing the dangers and that these skills should be taught. Similarly, Collins et al. (1991) consulted the opinions of parents, teachers, research assistants, and adults with special needs to determine which safety skills are essential and which should be prioritized in teaching. According to the findings, it was observed that the number of safety skills increased as the age of the individual with special needs increased. At the end of the study, parents emphasized that all safety skills are essential for their children and should be systematically taught to them. In another study (Agran & Kramp, 2010), most parents stated that safety skills at home and school are essential for their children. Therefore, this study's findings align with the findings of Collins and colleagues (1991) and Agran and Kramp (2010).

GİRİŞ

Her birey tabii olarak kendini güvende hissetmek ister ve bu güven hissini oluşması bireyin güvenliğini riske atacak tehlikelerden olabildiğince uzak kalması ile mümkündür (Bozak ve Çay, 2021). Aksu ve Turhan'a (2012) göre birey güvenliği; bireyin yaşamını güvenli bir şekilde sürdürme, emniyetini sağlama ve geçimini sürdürme gibi temel ihtiyaçları merkeze alan dolayısıyla bireyi ve bireyin güvenliğini temel alan bir görüştür. Birey, gün içerisinde güvenliğini tehlikeye sokan düşme, bir yerinin kesilmesi, burkulmalar veya yanma gibi kazalarla karşılaşabilmektedir. Özellikle de bireyin kendini en çok güvende hissettiği ev ortamı bu tür yaralanmalara ilişkin potansiyel riskler taşımaktadır.

Yaşamın her evresinde bireyin hayati tehlike yaşayabileceği, hafif veya ağır şekilde yaralanmasına neden olabilecek ev kazaları yaşanabilmektedir. Ev ortamında yaşanan kazalar sonucunda meydana gelen yaralanmalar ve ölümler toplumsal bir sorunun yanında bir halk sağlığı sorunu olarak da görülmektedir (Bahadır vd., 2011). Dolayısıyla ev ortamında yaşanabilecek tehlike ve riskleri en aza indirmek ve ortadan kaldırmak için güvenlik becerilerinin öğretilmesi gerekmektedir. Küçük yaş grubundaki çocuklara tehlikelerin farkında olma ve önleme becerileri, büyük yaş grubunda yer alan çocuklara da uygun yer ve zamanda tehlikelere uygun tepkide bulunma davranışlarının öğretilmesi önemlidir (Collins vd., 1991). Özellikle de zihin yetersizliğine ek bir yetersizlik eşlik eden (örn, zihin ve işitme, zihin ve görme) yani çoklu yetersizliği (ÇY) olan bireyler, içerisinde buldukları çevreyi algılamada zorluk çektikleri için kaza ve bununla birlikte yaralanmalarla daha sık karşılaştıkları (Gaebler-Spira ve Thornton, 2002) için güvenlik becerilerinin kazandırılması bu grupta yer alan bireyler için hayati önem taşımaktadır.

Güvenlik becerisi bireyin tehlike ve riskleri öngörüp gerekli tedbirleri alması, uygun yer ve zamanda nasıl tepki vermesi gerektiğini bilmesi olarak tanımlanabilir (Gast vd., 1994). Hayati önem taşıyan bu beceriler yetersizliği olan bireylerin toplumda var olabilmeleri, yaşamlarını güvenli bir şekilde sürdürebilmeleri ve bir işte çalışabilmeleri için gerekli olan becerilerdir (Taber vd., 2003). Güvenlik becerileri bireylerin ev, okul, işyeri ve toplumsal alanlarda karşılaşabileceği tehlike ve riskleri fark etmesi,

uygun yer ve zamanda gerekli davranışları gösterebilmesi, kendi güvenliğini sağlaması gibi (Bambara, Browder ve Koger, 2006; Bambara, Koger ve Bartholomew, 2014; Dixon vd., 2010) hem davranışsal hem de bilişsel becerileri içinde barındıran becerilerdir (Ergenekon ve Çolak, 2019). Sağlığını korumak ve toplumda güvenli bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri için ÇY olan bireylerin gerekli ve hayati olan bu becerilerin farkında olması gerekir.

Güvende olmayı sağlayan bilgi ve becerilerin bu grupta yer alan bireylere öğretimi yapılmazsa ve gerekli güvenlik hizmetleri sunulmazsa bireyin sağlığı ve güvenliği tehlikeye girebilir (Hoch vd., 2009). Bu yüzden de bireyin çevresinde olan kişilerin (örn, birincil bakıcılar, öğretmenler vb.) güvenlik becerilerinin öneminin farkında olması ve konu hakkında bilgi, beceri sahibi olması gerekmektedir (Dogoe vd., 2011). Yetersizlik türü ve şiddetine bakılmaksızın bireylerin güvenliğini sağlayabilmesi, tehlike ve kazalardan kendini koruyabilmesi ve yaşanabilecek kazaları önleyebilmesi için güvenlik becerilerinin bu grupta yer alan bireylere öğretilmesi gerekmektedir (Ergenekon ve Çolak, 2019; Wilczynski, 2015). Yetersizliği olan bireyler için yaşamsal önemi olan güvenlik becerilerinin farklı kategorilerde sınıflandırıldığı görülmektedir.

Miltenberger ve Gross (2011) güvenlik becerilerini sık ve nadir meydana gelen fakat güvenliği tehdit eden durumlar olarak iki kategoriye ayırmıştır. Mechling (2008) yetersizliği olan bireylere öğretilen beceriler açısından güvenlik becerilerini (a) ev ortamında meydana gelebilecek kazaları önleme, (b) ilk yardım becerileri, (c) trafikte gerekli olan beceriler, (d) yangın güvenliği becerileri, (e) yabancılardan kaçınma becerileri, (f) acil durumlarda gerekli olan telefon kullanma becerileri şeklinde incelemiştir. Bambara vd. (2014) ise ev ortamında ve toplumsal alanlarda kullanılan yaşamsal olarak gerekli olan güvenlik becerileri olarak ifade etmişlerdir. Bununla birlikte yetersizliği olan bireylerin ev ortamında karşılaştığı/karşılaşabileceği tehlike ve kazaları önlemek için gerekli olan ev içi güvenlik becerilerini ise acil numaraları arama ve yardım isteme, basit ilk yardım becerilerini kullanma, acil durumlarda binayı terk etme, tehlikeli durumları fark etme ve güvenli bir ev ortamı sağlama olarak belirtmişlerdir. Bozak ve Çay (2021) ev içi güvenlik becerilerini; (a) ev ortamında olabilecek kazaları önleme becerileri, (b) yiyecek içecek güvenliği becerileri, (c) evde olabilecek yangın güvenliği becerileri ve (d) evde kendine uygulayabileceği ilk yardım becerileri şeklinde sınıflandırmışlardır. Yapılan sınıflandırmalar incelendiğinde temelde becerilerin aynı amaca hizmet ettiği dolayısıyla bireyin güvenliğini sağlamaya ve sağlıklı bir yaşam sürdürmeye yönelik olduğu söylenebilir.

Alanyazında yetersizliği olan bireylere güvenlik becerilerinin kazandırılmasına ilişkin görüş ve önerilerin belirlendiği çalışmalara (Agran vd. 2012; Agran ve Krump, 2010; Brown-Lavoie vd., 2014; Calavari ve Romanczyk, 2012; Collins vd. 1991; Howard-Barr vd. 2005; Ivey, 2004; Tekin İftar vd. 2021) rastlamak mümkündür. Agran vd. (2012) yetersizliği olan bireylere okulda güvenlik becerilerine ilişkin neler öğrendikleri ve konuyla ilgili görüşlerini, Agran ve Krump, (2010) farklı yaş ve yetersizliğe sahip çocuğu olan velilere güvenlik becerilerine ilişkin görüşlerini, Brown-Lavoie vd. (2014) otizm spektrum bozukluğuna (OSB) sahip yetişkin ve tipik gelişim gösteren bireylerin cinsellikle ilgili bilgilerini ve cinsel istismar mağduru olma durumlarını, Calavari ve Romanczyk (2012) yaralanma ve OSB arasındaki ilişkiyi, Collins vd. (1991) farklı eğitim kademelerine devam eden zihin yetersizliği olan bireylere hangi güvenlik becerilerinin öğretilmesi gerektiğini, Howard-Barr vd. (2005) özel eğitim öğretmenlerinin zihin yetersizliği olan bireylere cinsel eğitim vermeye ilişkin görüşlerini, Ivey (2004) çalışmasında OSB olan çocukların ailelerine hangi amaçların öğretilmesi gerektiğini ve konuyla ilgili beklentilerini Tekin İftar vd. (2021) Türkiye'deki ailelerin, öğretmenlerin ve öğretim üyelerinin OSB olan çocuklara güvenlik becerilerinin öğretimine ilişkin görüşleriyle birlikte deneyimlerini ortaya koydukları bir çalışma yürütmüşlerdir.

Alanyazında yürütülen çalışmalar incelendiğinde otizm spektrum bozukluğu olan ve zihin yetersizliği olan bireylerin ve ailelerin güvenlik becerilerine ilişkin görüşlerinin incelendiği çalışmalara sıklıkla rastlanmaktadır (Ör: Agran ve Krump, 2010; Sirin ve Tekin-İftar, 2016; Tekin-İftar vd., 2021) . Yürütülen bu çalışmaların yetersizliği olan bireylere verilen cinsel eğitime, toplumsal ortamlarda tacizden korunma ve yaralanmaya ilişkin olduğu görülmektedir. Alanyazın incelendiğinde ÇY olan bireylerin ev içi güvenlik becerilerine yönelik ebeveynlerin görüşlerini değerlendiren herhangi bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Ev içi güvenlik becerilerinin ev ortamında ÇY olan bireyler ve ebeveynlerin güvenli ve bağımsız yaşam sürmeleri ve için önemli olduğu düşünülmektedir. ÇY olan çocuğa sahip ebeveynlerin bilgi düzeylerinin ne olduğu, ev içi güvenlik becerilerinin öğretimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi ileride alacakları önlemleri belirlemede diğer ebeveynlere de yol göstereceği düşünüldüğünden böyle bir araştırmanın yapılmasına gereksinim duyulmuştur.

Araştırmanın Amacı

Gerçekleştirilen araştırmanın genel amacı; ÇY sahip çocuğu olan ebeveynlerin ev içi güvenlik becerilerine ilişkin görüşlerini incelemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Ebeveynlerin;

1. Ev içi güvenlik becerilerinin önemine ilişkin görüşleri,
2. Çocukların güvenliğini tehlikeye sokan kaza ve risklere ilişkin görüşleri,
3. Ev içi güvenlik becerilerinin çocuklara öğretilmesine ilişkin görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma ÇY sahip çocuğu olan ebeveynlerin ev içi güvenlik becerilerine ilişkin görüşlerini incelemeyi hedeflemektedir. Araştırmacıların derinlemesine incelemeyi hedefledikleri olgu olayların bütüncül bir şekilde keşfedilmesinde nitel araştırma modellerinden durum çalışması iyi bir rehber olarak görülmektedir (Merriam, 2002). Durum çalışması, araştırmacıdan bağımsız olarak bir olgu ya da olayın nasıl ve neden oluştuğunu derinine inerek ortaya koyan çalışmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu nedenle mevcut araştırma nitel araştırma modellerinden durum çalışması ile desenlenmiştir.

Çalışma Grubu/ Evren- Örneklem

Araştırmanın çalışma grubu Bolu, Sakarya ve Antalya illerinde ikamet eden ve ÇY sahip çocuğu olan ebeveynler oluşturmaktadır. Araştırmanın katılımcı grubundaki velileri belirlemek için nitel araştırmalarda örneklem belirleme türü olan ölçüt örnekleme ve kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmacılar katılımcı ebeveynler için a) ÇY sahip en az bir tane çocuğu olması, b) okuma yazma biliyor olması olarak belirlenmiştir.

Tablo 1.

Çalışma grubuna ilişkin demografik bilgiler

	Yaş	Öğrenim	Çalışma Durumu	Çocuğun Yaşı	Çocuğun Cinsiyeti	Çocuğun Yetersizlik Türü*
Ebeveyn 1	41	Üniversite (2yıl)	Evet	14	E	ODZY/FY/OSB
Ebeveyn 2	39	Ortaokul	Hayır	11	E	İY/ODZY/SH
Ebeveyn 3	45	İlkokul	Evet	9	K	ODZY/SH/DKB
Ebeveyn 4	36	Lise	Hayır	12	E	ODZY/OSB/GY
Ebeveyn 5	38	İlkokul	Hayır	14	E	SH/ODZY/DKB
Ebeveyn 6	43	İlkokul	Evet	12	K	OSB/ODZY
Ebeveyn 7	44	Lise	Evet	11	K	HDZY/FY
Ebeveyn 8	51	İlkokul	Hayır	21	E	HDZY/SH
Ebeveyn 9	43	Lise	Evet	9	K	ODZY/SH
Ebeveyn 10	44	Üniversite	Evet	7	E	ODZY/FY
Ebeveyn 11	34	Ortaokul	Hayır	12	E	HDZY/FY

Açıklamalar: ODZY: Orta Düzey Zihin Yetersizliği, HDZY: Hafif Düzey Zihin Yetersizliği, OSB: Otizm Spektrum Bozukluğu, FY: Fiziksel Yetersizlik, İY: İştih Yetersizliği, SH: Süreğen Hastalık, DKB: Dil ve Konuşma Bozukluğu, GY: Görme Yetersizliği.

Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen demografik bilgileri de içeren “yarı yapılandırılmış görüşme formu” kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formları araştırmacıların gerçekleştirdikleri toplantı sürecinin çıktısı olarak hazırlanmıştır. Ardından özel eğitim alanında doktora derecesine sahip ve alanda aktif olarak çalışan üç uzmana gönderilip görüş istenmiştir. Uzman görüşleri neticesinde bazı sorular çıkarılmış ve bazılarında düzeltme/sadeleştirme gibi değişiklikler yapılarak forma son hali verilmiştir. Formun amacına ne düzeyde hizmet edeceği araştırmacılar tarafından tartışılmış ardından kullanılmak üzere kararlaştırılmıştır. Katılımcılara sunulan görüşme soruları aşağıda verilmiştir.

1. Ev içi güvenlik becerileri deyince aklınıza ne geliyor?
2. Ev içi güvenlik becerilerinin önemine ilişkin neler söylersiniz?
Önemli ise neden?
3. Evinizde çocuğunuzun güvenliğini tehlikeye sokacak risklerden bahseder misiniz?
4. Çocuğunuzu bu tehlikelerden korumak için evinizde hangi güvenlik önlemlerini alıyorsunuz?
Bahseder misiniz?
5. Çocuğunuzun evde geçirdiği bir kaza, yaralanma durumu veya yaşadığı ciddi bir tehlike oldu mu?
Yaşandı ise nasıl oldu anlatır mısınız?
6. Ev içi güvenlik becerilerinin çocuğunuza öğretilmesiyle ilgili neler düşünüyor sunuz?
7. Çocuğunuza hangi ev içi güvenlik becerilerinin öğretilmesini istersiniz?
8. Daha önce evinizde çocuğunuzun güvenliğini sağlayacak herhangi bir güvenlik becerisini çocuğunuza öğrettiniz mi?
Evet ise hangi ev içi güvenlik becerisinin öğretimini yaptınız?
Çocuğunuza bu güvenlik becerisini nasıl öğrettiniz?
Ev içi güvenlik becerisini öğretirken ne gibi güçlükler yaşadınız?
Hayır ise neden öğretmediniz?
9. Çocuğunuza ev içi güvenlik becerilerinin kazandırılmasına yönelik önerileriniz nedir?

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veri toplama sürecinde öncelikle potansiyel katılımcılara ulaşılmış ve araştırma hakkında bilgi verilmiş aynı zamanda araştırmanın etik kurul belgesi gibi gerekli izinlerin alındığı paylaşılmıştır. Görüşmeyi kabul edenlere görüşmenin içeriği ile ilgili bilgi verilmiş ve onam formu imzalatılmıştır. Görüşmeyi kabul eden katılımcılardan randevu talep edilmiş ve randevulara uygun tarihlerde görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sırasında kişisel bilgilerin gizliliğine dikkat edilmiş bu nedenle katılımcıların gerçek isimleri gizlenmiştir. Yapılan görüşmeler akıllı telefon aracılığı ile ses kaydı şeklinde kaydedilmiştir. Kaydedilen sesler de analiz edilmek üzere deşifre edilmiştir. Araştırmanın veri toplama sürecinde ebeveynlerle yapılan görüşmeler ses kaydına alınmıştır. Tüm katılımcılardan toplam 111 dakika 25 saniyelik ses kaydı elde edilmiştir. Sonra elde edilen ses kayıtları yazarlar tarafından deşifre edilmiştir. Yapılan deşifre sonrası 51 sayfalık hem veri ortaya çıkmıştır. Ham verilerin %30'luk kısmında deşifre güvenilirliği yapılmış ve %100 düzeyinde güvenilirlik hesaplanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yaklaşımı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın görüşme soruları ana tema olarak kabul edilmiş ve veriler de bu temalara göre analiz edilmiştir. Ana temalardan oluşturulan çerçeveye göre katılımcıların verdikleri cevaplar frekans düzeyine işlenmiş ve sıralanmıştır.

Araştırmacının Rolü

Yazarların üçü de özel gereksinimli öğrenciler ile çalışma deneyimine sahip olduklarından, araştırmacılar katılımcıların seçiminde katılımcılarla doğrudan ilişkileri olmamasına özen göstermiştir. Katılımcılar araştırmanın yazarları ile doğrudan veli-öğretmen ilişkisi olmayan ebeveynler arasından özenle seçilmekle birlikte bazı katılımcıların araştırmacılarla sınırlı düzeyde de olsa veli-öğretmen ilişkisi bulunabilmektedir. Bu durumun veri toplama sürecinde etik sorunlara neden olabileceği (Creswell, 2014) göz önünde bulundurularak, katılımcılar ile yazarlar arasında doğrudan ilişki olmamasına dikkat edilmiştir. Katılımcılar aynı eğitim kampüsünde bulunan farklı okulların velileri arasından seçilmiştir. Bu süreçte de katılımcıların gerçek bilgilerinin kesinlikle kullanılmayacağı, kod isimler verileceği, talep etmeleri durumunda araştırmanın kendileri ile paylaşılacağı gibi etik konularda katılımcılar bilgilendirilmiştir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği artırmak için çeşitli uygulamalar yürütülmüştür. Nitel araştırma yöntemlerinde nicel araştırmalardan farklı olarak geçerlik ve güvenilirlik kavramlarından ziyade inandırıcılık (trustworthiness) kavramı önerilmektedir (Merriam, 2013). İnandırıcılığında dört boyutu bulunmaktadır. Bunlar inanırılık, aktarılabilirlik, güvenilebilirlik ve onaylanabilirlik olarak ifade edilmektedir (Guba ve Lincoln, 1982). Bu araştırmada inanırılık düzeyini artırmak için katılımcı teyidi yapılmıştır. Çalışma grubundan 4 ebeveyne araştırmanın bulguları gösterilerek teyitleri alınmıştır. Ayrıca araştırmanın görüşme soruları ve bulguları alan uzmanlarına sunulmuş görüşleri

alınmıştır. Aktarılabirlik düzeyini artırmak için ise öncelikle amaçlı örneklem uygulanmış ve dahil etme kriterleri belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların demografik özellikleri ile ilgili detaylı bilgiler verilmiştir. Güvenilebilirliği sağlamak adına ilgili alanyazın incelenmiş ve görüşme soruları ilgili alanyazına göre hazırlanmıştır. Onaylanabilirliği artırmak için de araştırmanın ses kayıtları, ham verileri, analiz edilmiş verileri, çalışma sürecinde kullanılan yöntem ve prosedürler, kullanılan araçların nasıl geliştirildiği ile ilgili bilgiler raporlama sürecinde betimlenmiştir.

BULGULAR

Araştırmada temalar katılımcılara sorulan sorular doğrultusunda belirlenmiştir. Katılımcıların ev içi güvenlik becerilerine yönelik algıları Tablo 2’de verilmiştir.

Katılımcıların Ev İçi Güvenlik Becerileri Algısı

Tablo 2.

Ev içi güvenlik becerileri kavramının ne ifade ettiği ve söylenme sıklıkları

Kategoriler	Kodlar	f
Çocukların erişebilecekleri yerlerde tehlikeli unsurların bulundurulmaması	Kesici aletlere yönelik tedbirler	10
	Ocağa yönelik tedbirler	7
	Sıcak cisimlere yönelik tedbirler	6
Çocukların tehlikeli durumlardan uzak durmasını sağlama	Tehlikeye karşı koruma-korunma	8
	Çocuğu koruyan davranışlar	7
	Çocuğu güvende tutma	7
Çocukların güvenliğini sağlamak için çeşitli tedbirler alınması	Tedbir alma	7
	Emniyet kilitleri	4
	Düşmeyi önleyici tedbirler (kapı eşikleri, balkon, pencere vb.)	4

Tablo 2 incelendiğinde katılımcılara “*Ev içi güvenlik becerileri deyince aklınıza ne geliyor*” diye sorulduğunda katılımcıların en sık vurguladığı hususların çocukların erişebilecekleri yerlerde tehlikeli unsurların bulundurulmaması olduğu görülmüştür. Buna örnek olarak katılımcılar kesici aletler, ocaklar ve sıcak cisimlere ilişkin alınması gereken tedbirleri sıralamışlardır. Buna ilişkin olarak katılımcıların ifadelerinden bazı örnekler şu şekildedir:

K1: “Mesela bıçaklardan. Yani ne bileyim işte doğalgaz, tüp ocaklardan uzak tutuyorum. İşte, bir de işte balkonlarda, camlarda işte olur ya. Başlarına işte mesela bir sıkıntı olur, bir şey olur. Hani gözetiyorum yani mümkün olduğu kadar.”

K6: “Bazen kesici aletler unutulabiliyo. Yani sürekli tek başıma yaşamadığım için ailenin diğer fertleri de dalgınlığa gelip kesici ve delici araç gereçleri ortalıkta unutulabiliyo. Bu konuda daha dikkatli olmak gerekiyor.”

K9: “Ev içi güvenlikleri denince böyle daha çok evde olabilecek hani nasıl denir çocuğu sıkıntıya tehlikeye sokacak olaylardan şeylerden korumak geliyor aklıma.”

Bunun dışında katılımcıların çocukların tehlikeli durumlardan uzak durmasını sağlama ve çocukların güvenliğini sağlamak için emniyet kilitleri ve düşmeyi önleyici tedbirler gibi çeşitli tedbirler alınması üzerine vurgu yaptığı görülmüştür. Buna ilişkin olarak katılımcıların ifadelerinden bazı örnekler şu şekildedir:

K7: “Çocuğu güvende tutmak en azından tehlikeden korumak için olan yapılanlar geliyor aklıma ne bilim.”

K2: “Mesela prizlerden uzak tutmaya çalışıyorum. Prizleri ona hani öğretiyorum. Aynı zamanda da nasıl kullanılacağını öğretiyorum. Bir de uzak tutmaya çalışıyorum.”

K4: "...Ama genel anlamda işte, ee, ailenin alabileceği güvenlik önlemleri açısından masa kenarları, sehpa kenarlarında yumuşak bir madde ile kaplanması, ee işte engellerin, kapı eşiklerindeki engellerin kaldırılması, ee bu şekilde..."

Katılımcıların Ev İçi Güvenlik Becerilerinin Önemine İlişkin Görüşleri

Katılımcıların tamamı ev için güvenlik becerilerinin çok önemli olduğunu söylerken (f:11), bu becerilerin kendileri için neden önemli olduğuna ilişkin görüşleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3.

Ev içi güvenlik becerileri kavramının önemine ilişkin görüşler ve söylenme sıklıkları

Kategoriler	Kodlar	f
Kişisel güvenlik	Yaralanma riskinin önlenmesi	10
	Can güvenliğinin sağlanması	7
	Düşme riskinin önlenmesi	7
Çeşitli tehlikelere karşı genel hazırlık	Yangın riskinin önlenmesi	8
	Tehlikeli durumlarla karşılaşma	5

Tablo 3 incelendiğinde katılımcılara "Ev içi güvenlik becerilerinin önemine ilişkin ne söylersiniz?" diye sorulduğunda, katılımcıların en sık vurguladığı hususların yaralanma ve düşme riskinin önlenmesi ile can güvenliğinin sağlanması gibi kişisel güvenliğin sağlanmasına yönelik hususlar olduğu görülmüştür. Bunun dışında katılımcıların yangın riskinin önlenmesi ve tehlikeli durumlarla karşılaşma gibi çeşitli tehlikelere karşı genel hazırlığı vurguladıkları görülmüştür. Buna ilişkin olarak katılımcıların ifadelerinden bazı örnekler şu şekildedir:

K5: "Ya tabii ki önemli de hani. İmkânlar olabilse yani çocuk açısından. Yani çocuğu tehlikelerden koruma açısından çok iyi bence güvenlik için. "

K1: "Kesinlikle çok önemli u bilakis benim çocuğum için çok önemli. Hem görmeyen hem de zihinsel yetersizliği olan bi çocuk için tamamen hayati tehlikesi olabilecek düzeyde ev içi tehlikeler ile karşılaşabiliyor."

Katılımcıların Çocuklarının Ev İçi Güvenliğini Tehdit Eden Risklere İlişkin Görüşleri

Tablo 4.

Çocukların ev içi güvenliğini tehdit eden risklere ilişkin görüşler ve söylenme sıklıkları

Kategoriler	Kodlar	f
Kesici Aletlerle İlgili Riskler	Kesici aletlerle yaralanma riski	11
	Isı ve yanma ile ilgili riskler	Ocakta yangın çıkma riski
Düşme ve çarpma ile ilgili riskler	Sobayla yaralanma riski	10
	Düşme riski	10
	Kapılara ve kapı kollarına çarpma riski	10
	Mutfak tezgâhına çarpma riski	9
	Pencereler	7
	Banyoda ıslak zemin	7
	Ev içinde koşma	4
	Mutfak dolaplarına çarpma riski	4
	Koltuk kenarları	2

Tablo 4 devamı...

Kategoriler	Kodlar	f
Ev içi diğer riskler	Mutfak gereçleri	6
	Bulaşık makinesi	5
	Televizyonun düşme riski	2

Tablo 4 incelendiğinde katılımcılara “Evinizde çocuğunuzun güvenliğini tehlikeye sokacak risklerden bahsedermisiniz?” diye sorulduğunda, katılımcıların en sık vurguladığı hususların kesici aletlerle ilgili riskler, ısı ve yanma ile ilgili riskler ile düşme ve çarpma ile ilgili riskler olduğu görülmüştür. Katılımcılar kesici aletlerle ilgili riskleri bu aletlerle yaralana açısından ele alırken; düşme ve çarpma ile ilgili riskler konusunda ise çocuğun düşmesi, kapı, kapı kolları, pencereler mutfak tezgâhı, mutfak dolapları ve koltuk kenarları gibi çeşitli eşyalara çarpma gibi risklere vurgu yapmışlardır. Katılımcılar ev içi diğer riskleri ise televizyonun düşmesi ile mutfak gereçleri ile bulaşık makinesinden doğabilecek riskler olarak sıralamışlardır. Buna ilişkin olarak katılımcıların ifadelerinden bazı örnekler şu şekildedir:

K7: “Özellikle soba çok tehlikeli hocam. Pencereler çünkü yüksek bi evde kalıyoruz biz. Banyo çok tehlikeli çünkü ıslak yere basıp düşebilir. O yüzden banyoya yalnız girmesini istemiyorum. Mutfak ve mutfakta bulunan eşyalar, bıçaklar, çatallar çok tehlikeli.”

K4: “Riskler; bir, evin fiziki şartları. Ee, mesela nasıl işte, ee, çoklu engeli olan çocuklarda, özellikle yürüme ile ilgili problemi olan çocuklarda engellerin muhakkak ortadan kaldırılması gerekiyor. Mesela halı. Halının kaymaması gerekiyor.”

K9: “Hocam bir dakika yalnız bırakmamaya şey yaparım. Sürekli görmem lazım hani. Görmezsen ne olur çocuk bilmez yapar eder kırar demi. Ondan bi gözümle görmem lazım. Kapıları felan kitlerim mutfak sıkıntı hocam kapısını mümkün merteye kitlerim. Dolapların hepsi kilitli mecbur kurcalıyor yoksa anlamaz ki açar kurcalar çocuk”

Çocukların Ev İçi Güvenliğini Sağlamak İçin Alınan Önlemler

Tablo 5.

Çocukların ev içi güvenliğine sağlamak için alınan önlemlere ilişkin görüşler ve söylenme sıklıkları

Kategoriler	Kodlar	f
Gözetim ve kontrol	Gözetim altında tutma	11
	Ev eşyalarını çocuğa göre düzenleme	11
	Çocuk kilidi kullanma	11

Tablo 5 devamı...

Kategoriler	Kodlar	f
Tehlikeli alet ve eşyaları saklama	Ocağı kontrol etme	11
	Balkonları kapatma	11
	Kesici aletleri saklama	9
Genel güvenlik önlemleri	Temizlik maddelerini saklama	8
	Mutfak dolaplarını kilitleme	7
	Kapıları kilitleme	6
Sobayla ilgili güvenlik önlemleri	Çocuğa açıklama yapma	5
	Sobanın etrafını çevirme	5
	Sobanın üstünde bir şey bırakmama	4
Mutfak güvenliği	Çocuğu mutfaktan uzaklaştırma	3

Tablo 5 incelendiğinde katılımcılara “Çocuğunuzu bu tehlikelerden korumak için evinizde hangi güvenlik önlemlerini alıyorsunuz?” diye sorulduğunda, en çok vurgu yaptıkları hususun gözetim ve kontrol olduğu görülmüştür. Bununla ilgili olarak katılımcılar gözetim altında tutma, ev eşyalarını çocuğa göre düzenleme, çocuk kilidi kullanma, ocağı kontrol etme ve balkonları kapatma gibi önlemleri sıralamışlardır. Bunun dışında katılımcıların kesici aletleri ve temizlik maddelerini saklama ile mutfak dolaplarını kilitleme gibi tehlikeleri alet ve eşyaları saklamaya; kapıları kilitleme ve çocuğa açıklama yapma gibi genel güvenlik önlemlerine, soba ile ilgili güvenlik önlemlerine ve mutfak güvenliğine vurgu yaptıkları görülmüştür. Buna ilişkin olarak katılımcıların ifadelerinden bazı örnekler şu şekildedir:

K3: “*Tabii ki. Mesela şu an bizim bütün camlarımızda çocuk kilidi var. Emniyet kilidi var. Mesela yemek yaptığımız ocağın ağı doğalgaz vanası işimiz bittikten sonra sürekli kapalıdır. Fırınımızın fişi çekiktir ve masaların köşelerinde bu çocukları koruyucu köşebentler var..*”

K8: “*Hocam öncelikle pencerelere kilit koruma yaptım. Pencereleri istediği zaman açamıyo. Balkon kapılarını sürekli kilitli tutuyoruz. Zaten balkonu pimapenle kapattım. Kesici delici aletleri ortadan kaldırıyoruz. Mutfak çekmecelerine kilit taktık hocam.*”

K10: “*Dediğim gibi işte hocam pencereleri kilit vurduk. Ortalıkta bıçaktır keserdir bişey bırakmayız biz yokken oynamasın diye. Banyoda genelde yalnız bırakmam. Sonra balkonların kapılarını kilitlerim yani. Ev hali yemek yapıyoruz yemek varken boş bırakmam mutlaka oyalarım mutfağa gelmesin diye zaten. Kapısını da kilitlerim mutfağın. Aldığım temizlik ürünleri de mutfağa kilitliyorum tuvalate filan bir şey koymuyorum. Genelde boş bırakmam hocam çocuğumu ne olur ne olmaz diye.*”

Çocukların Ev İçi Kaza, Yaralanma ve Tehlike Deneyimleri

Tablo 6.

Çocukların ev içi kaza, yaralanma ve tehlike deneyimleri ve ebeveynler tarafından söylenme sıklıkları

Kodlar	f
Çarpma	10
Düşme	10
Yutkunma zorluğundan dolayı boğulma riski	5

Tablo 6 incelendiğinde katılımcılara “Çocuğunuzun evde geçirdiği kaza, yaralanma durumu veya yaşadığı ciddi bir tehlike olduysa, anlatır mısınız?” diye sorulduğunda, en çok çarpma ve düşmeye vurgu yaptıkları görülmüştür. Bunun yanında katılımcılar yutkunma zorluğundan dolayı boğulma riskine de vurgu yapmıştır. Buna ilişkin olarak katılımcıların ifadelerinden bazı örnekler şu şekildedir:

K1: “*Ee, şey oldu işte daha önceden bu, boğazında bir yutkunma yeteneği biraz zayıf olduğu için, boğulma tehlikeleri yaşad*”

K4: “*Yürüme yürürken düştü. Duvarın etrafında süpürgelikler vardı. Yan tarafına o şekilde kafasını vurmıştu.*”

K11: “*Öyle çok ciddi bir şey olmadı inan ki çünkü evde bırakmıyoruz bir şey olsun. Ama ufak tefek çarpma çizikti düşme kanama felan oluyor arada tek tük. Çok şukur ki büyüğü olmadı.*”

Katılımcıların Çocuklarına Öğretilmesi Gereken Ev İçi Güvenlik Becerilerine İlişkin Görüşler

Tablo 7.

Çocuklara öğretilmesi gereken ev içi güvenlik becerilerine ilişkin görüşler ve söylenme sıklıkları

Kodlar	f
Kesici ve delici aletlerden uzak durma	11
Yanıcı maddelerden uzak durma	9
Pencerelerden uzak durma	6
Düşmeye karşı tedbirli olma	5
Yaralanmalarda müdahale etme	3
Sobadan uzak durma	3

Tablo 7 incelendiğinde katılımcılara “Çocuğunuza hangi ev içi güvenlik becerilerinin öğretilmesini istersiniz?” diye sorulduğunda, en çok vurgu yaptıkları becerilerin kesici ve delici aletler ile yanıcı maddelerden uzak durma becerileri olduğu görülmüştür. Bunun yanında katılımcılar, pencerelerden uzak durma, düşmeye karşı tedbirli olma, yaralanmalara müdahale etme ve sobadan uzak durma gibi becerilere vurgu yapmıştır. Buna ilişkin olarak katılımcıların ifadelerinden bazı örnekler şu şekildedir:

K7: “Ev kazalarından korunma, yaralandığında napması gerektiğini öğrensin. Bi yerini vurunca bi yerini kesince napması gerektiğini öğrensin, kendini korusun isterim. Pencerelerden sarkmasın, bıçakların tehlikeli olduğunu bilsin, sobaya dokunmasın bunları öğrenirse kendi için de bizim için de çok iyi olur hocam.”

K8: “Düştüğünde yaralandığında ya da bi yerini kestiğinde ne yapması gerektiğine yönelik öğretim yapılmalı. Yangından korunma ve sonrasında yapması ve gerekli olan becerilerin öğretilmesini isterim.”

K11: “Çocuk hocam tabi ki şey yapamıyor bizim bilemiyor mesela abisi gibi değil akli ermiyor ondan dolayı muhakkak ki öğretmek gerek.”

Katılımcıların Çocuklarına Öğrettikleri Ev İçi Güvenlik Becerileri

Tablo 8.

Katılımcıların çocuklarına öğrettikleri ev içi güvenlik becerileri ve söylenme sıklıkları

Kodlar	f
Pencerelerden uzak durma	11
Ocaktan uzak durma	9
Kesici aletlerden uzak durma	9
Vurma ve çarpmaya karşı tedbirli olma	8
Elektrikli eşyalardan uzak durma	7
Sıcak cisimlerden uzak durma	7
Koltuk kenarlarından uzak durma	6
Dikkatli yürüme	4
Yaralanmalarda müdahale etme	4

Tablo 8 incelendiğinde katılımcılara “Çocuğunuza daha önce hangi ev içi güvenlik becerisinin ya da becerilerinin öğretimini yaptınız?” diye sorulduğunda, en çok vurgu yaptıkları becerilerin pencerelerden, ocaktan ve kesici aletlerden uzak durma becerileri olduğu görülmüştür. Bunun yanında katılımcılar elektrikli eşyalardan, sıcak cisimlerden ve koltuk kenarlarından uzak durma becerileri ile dikkatli yürüme ve yaralanmalarda müdahale etme becerilerine de vurgu yapmıştır. Buna ilişkin olarak katılımcıların ifadelerinden bazı örnekler şu şekildedir:

K1: “Söylüyoruz, "tüpü yakma". Niye diye sorduğu zaman, söylüyoruz " Böyle böyle kızım. Yani tüpü yakayım dersen, gazı açık bırakırsın. Arkadan bir ışık yanar". İşte biliyorsunuz, yani bu yanıcı madde ile kıvılcımın almasından ortalığa karışacak bir maddedir...”

K4: “İşte mesela koltuğun üzerine çıkıyor. Koltuğun üzerine çıktığı zaman perdeyi çekmek istiyor. O perde, korniş... Stor perdenin şeyini çekmek istiyor. Ama dengesini kaybediyor. Bu sefer koltuğun altta tarafına düşmek durumu söz konusu oluyor. Bu sefer onu anlattık ona...”

K10: “Daha önce elektirik çarpması ile ilgili bir video vardı onu izlettim sonra gösterdim işte dokunursan canın yanar diye. Hani elektirikli şeylere dokunmasın diye. Hani düşmesin diye evde de anlatıyorum gösteriyorum şöyle yap böyle yap diye. Mesela bıçakla oynama elini keser diye kapılara dikkat diye çarpma etme diye. Ama sizin okulda öğrettiğiniz gibi olur mu bilemem. Sıcak şeyleri elleme diye dokunursan böyle elin yanar da diye anlatırım hep.”

Katılımcıların Çocuklarına Ev İçi Güvenlik Becerilerini Öğretme Stratejileri

Tablo 9.

Katılımcıların çocuklarına ev içi güvenlik becerilerini öğretme stratejileri ve söylenme sıklıkları

Kodlar	f
Sözel açıklama	8
Sıcak cisme hafifçe dokundurarak	5
Uygulayarak	4

Tablo 9 incelendiğinde katılımcılara “Çocuğunuza bu güvenlik becerisini ya da becerilerini nasıl öğrettiniz?” diye sorulduğunda, çoğunlukla sözel açıklama stratejisine vurgu yaptıkları görülmüştür. Bunun yanında katılımcılar sıcak cisme hafifçe dokundurarak ve uygulayarak öğretme gibi stratejilere de vurgu yapmıştır. Buna ilişkin olarak katılımcıların ifadelerinden bazı örnekler şu şekildedir:

K3: “..mesela kettle'da su kaynarken bir defa Zeynep'in parmağını tuttum. Bir de çaydanlıkta. "Zeynepciğim bak ne kadar sıcak olduğunu görüyorsun değil mi? Uff Zeynep benim elim yandı görüyor musun bak? Şimdi senin de elin yanabilir" deyip, ee, o tehlikeyi ona birebir, şöyle, sıcağın, ateşin nasıl bir şey olduğunu, o sıcak şeyin, metal şeye, malzemeyi hafiften değdirerek ona gösterdik.”

K8: “Öğretme değil de daha çok anlattım hocam.”

K10: “Konuşmaya çalışıyorum hocam. Hemen bir kez de anlamıyor tabi ki ama anlatıyorum artık anladığı kadar. Bazen tehlikeli şeylere dokundururuz bi hani şey yapsın diye öyle.”

Katılımcıların Çocuklarına Ev İçi Güvenlik Becerilerini Öğretirken Yaşadığı Güçlükler

Tablo 10.

Katılımcıların çocuklarına ev içi güvenlik becerilerini öğretirken yaşadığı güçlükler ve söylenme sıklıkları

Kodlar	f
Bellek ve odaklanma güçlükleri	7
xAnlayabileceği şekilde açıklama güçlüğü	6
Evi çocuğa göre düzenleme güçlüğü	5
Psikolojik güçlükler	4
Güçlük yaşanmadı	2

Tablo 10 incelendiğinde katılımcılara “Çocuğunuza ev içi güvenlik öğretirken ne gibi güçlükler yaşadınız?” diye sorulduğunda, en sık vurgu yaptıkları hususların bellek ve odaklanma güçlükleri ile çocuğun anlayabileceği şekilde açıklama güçlüğü olduğu görülmüştür. Bununla ilgili olarak katılımcılar unutkanlık, sık tekrar yapma, beceriyi çocuğun anlayabileceği şekilde açıklama ve çocuğun odaklanması ile ilgili güçlükleri sıralamıştır. Bunun dışında katılımcılar evi çocuğa göre düzenleme güçlüğüne ve psikolojik güçlükler vurgu yapmıştır. Katılımcıların küçük bir bölümü ise bu konuda herhangi bir güçlük yaşamadıklarını belirtmiştir. Buna ilişkin olarak katılımcıların ifadelerinden bazı örnekler şu şekildedir:

K6: “Ya gerçekten çok zordu ve halen de çok zorluk çekiyorum her türlü şeyi ona açıklarken öğretirken. Girme, yapma dediğiniz zaman bazen anlamayabiliyo. Orası tehlikeli dediğimde orasının tehlikeli olduğunu anlamayabiliyo.”

K7: “Dediğim gibi ara ara nöbet geçiriyor benim oğlum bu sefer söyleneni yapıları hemen unuttuyor. Unuttuğu için tekrar tekrar anlatıyorum tekrar söylüyorum bu da beni bazan yoruyor hocam.”

K9: “Mesela bi anlattığımı bazen çok söylüyorum sürekli diyorum babası da diyor ama bazen illa elini kesmeden etmeden anlamıyor. Sonra ondan vazgeçer bir iki gün felan sonra gene gider onu şey yapar mesela suyla oynar fayansa kayıp düşer. Hani biz mi anlatamıyoruz onun anlayacağı gibi yoksa o mu bizi anlamıyor bir biz aynı dili şey yapamıyoruz. Açıkçası her zaman da kafam yerinde olmuyor valla hocam yorgunluk evin işleri felan zor yani işte...”

Katılımcıların Çocuklarına Ev İçi Güvenlik Becerilerinin Kazandırılmasına Yönelik Önerileri

Tablo 11.

Katılımcıların çocuklarına ev içi güvenlik becerilerinin kazandırılmasına yönelik görüşleri ve söylenme sıklıkları

Kodlar	f
Anne babalara eğitim verilmeli	11
Çocuklara okulda eğitim verilmeli	3
Teknolojik araç gereç desteği sağlanmalı	2

Tablo 11 incelendiğinde katılımcılara “Çocuğunuza ev içi güvenlik becerilerinin kazandırılmasına yönelik önerileriniz nedir?” diye sorulduğunda, katılımcıların büyük bölümünün anne babalara eğitim verilmesine vurgu yaptığı görülmüştür. Bunun katılımcılar çocuklara okulda eğitim verilmesine ve teknolojik araç gereç desteği sağlanmasına vurgu yaptıkları görülmüştür. Buna ilişkin olarak katılımcıların ifadelerinden bazı örnekler şu şekildedir:

K3: “Hatta bununla ilgili bence velilere de, annelere babalara da okullarda eğitim verilmeli.”

K5: “Yani bunların açısından evinde mesela çocuğun güvenliği için teknolojik şeyler olsa daha iyi olur.. yok yani.. ..henüz teknoloji çocuk açısından. Yani oturup kalkmak için böyle hani otomatik şeyler olsa, olabile”

K9: “Bizlere kurslar verilebilir ani bir de bizim çocuklar için böyle nasıl öğreteceğimizi anlatan videolar çekilebilir tablettten falan.”

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Gerçekleştirilen araştırmada ÇY sahip çocuğu olan ebeveynlerin ev içi güvenlik becerilerine ilişkin görüşleri incelenmiştir. Araştırma bulguları incelendiğinde katılımcıların ev içi güvenlik becerileri algısı, katılımcıların ev içi güvenlik becerilerinin önemine ilişkin görüşleri, katılımcıların çocuklarının ev içi güvenliğini tehdit eden risklere ilişkin görüşleri, çocukların ev içi güvenliğini sağlamak için alınan önlemler, çocukların ev içi kaza, yaralanma ve tehlike deneyimleri, katılımcıların çocuklarına öğretilmesi gereken ev içi güvenlik becerilerine ilişkin görüşler, katılımcıların çocuklarına öğrettikleri ev içi güvenlik becerileri, katılımcıların çocuklarına ev içi güvenlik becerilerini öğretme stratejileri, katılımcıların çocuklarına ev içi güvenlik becerilerini öğretirken yaşadığı güçlükler ve ÇY olan çocukların ev içi güvenlik becerilerinin kazandırılmasına yönelik ebeveynlerin önerilerini içeren temaların ortaya çıktığı görülmektedir. Araştırmanın bu bölümünde elde edilen bulgular diğer araştırma bulgularıyla karşılaştırılarak alanyazın ışığında tartışılmıştır.

ÇY sahip çocuğu olan ebeveynler ev içi güvenlik becerileri deyince ilk akla gelen durumlar “Çocukların erişebilecekleri yerlerde onları tehlikeye sokacak unsurların bulundurulmaması, çocukları tehlikeli durumlardan uzak tutma ve gerekli tedbirlerin alınması” olduğunu belirtmişlerdir. Ebeveynler tarafından ifade edilen ve sorulduğunda ilk akla gelen bu durumların çocukların güvenliğini sağlayacak, ÇY olan çocukları tehlike ve risklerden koruyacağı, ebeveynlerin ev içi güvenlik becerilerine ve çocuklarını tehlikelerden koruyacak becerilerin farkında olduğu söylenebilir. Çocukları tehlikeye sokacak risklerin ve bu tehlike ve risklerden koruyacak güvenlik becerilerinin neler olduğunun bilinmesi; ebeveynlerin, birincil bakıcıların ve öğretmenlerin bu becerilerin farkında olması önemli görülmektedir (Ergenekon ve Çolak, 2019).

Araştırmaya katılan ebeveynler güvenlik becerilerinin önemli olduğunu, bu becerilerin öğretilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Benzer bir şekilde Collins ve diğerleri (1991) yürütmüş oldukları bir çalışmada güvenlik becerilerinin önemini ortaya koymak ve hangi güvenlik becerilerinin öncelikli olarak öğretilmesi gerektiğini belirlemek için ailelerin, öğretmenlerin, araştırma görevlilerinin ve yetişkin özel gereksinimli bireylerin görüşlerini incelemişlerdir. Araştırma sonunda ebeveynler, çocukları için tüm güvenlik becerilerinin son derece önemli olduğunu ve bu becerilerin çocuklarına sistematik bir şekilde öğretilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Agran ve Kramp’ın (2010) yaptığı bir araştırmada da ebeveynlerin büyük çoğunluğu hem ev içi güvenlik becerilerinin hem de okuldaki güvenlik becerilerinin çocukları için çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Dolayısıyla yürütülen mevcut araştırmadan elde edilen bulgular

Collins ve meslektaşları (1991) ile Agran ve Krump'ın (2010) yaptığı araştırmaların bulguları ile örtüşmektedir.

Mevcut araştırmanın diğer bir bulgusu ebeveynlerin ÇY olan çocukların ev içinde güvenliğini tehdit eden risklere ilişkin görüşleridir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin en sık vurguladığı hususların kesici aletlerle ilgili riskler, yanma ile ilgili riskler ile düşme ve çarpma ile ilgili riskler olduğu görülmüştür. White ve diğerleri (2018) tarafından yürütülen araştırmaya göre zihin yetersizliğinin yanında dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, epilepsi, işitme/görme yetersizlikleri ve otizm gibi gibi yetersizliğe/hastalığa sahip çocukların yaralanma risklerinin daha da arttığı ifade edilmektedir. Ebeveynlerin ifade ettikleri bu risklerin ÇY olan çocuklar için tehlike oluşturabileceği söylenebilir. Dolayısıyla bu risklerin ev ortamında ortadan kaldırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan ebeveynler çocuklarının güvenliğini sağlamaya yönelik çocuklarını sürekli gözetim altında tuttuklarını, tehlike oluşturabilecek eşya ve aletleri sakladıklarını, yakıcı ve yanıcı maddelerle ilgili tedbir aldıklarını, çocuklarını mutfaktan olabildiğince uzak tutmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Sherrard vd., (2001) tarafından yürütülen araştırmaya göre zihinsel yetersizliği bulunan çocukların tipik gelişim gösteren akranlarına göre iki kat daha fazla yaralandıkları ve hastaneye kaldırılma gibi durumları da daha fazla yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Takvim yaşı açısından bu çocukların kendilerinden daha küçük yaşta tipik gelişim gösteren çocuklarla benzer oranlarda yaralandıkları belirlenmiştir. ÇY olan çocuğa sahip annelerin tehlikeleri ve oluşabilecek kazaları önlemede gösterdikleri bu davranışların sebebi olarak bu durum örnek gösterilebilir. Zihinsel yetersizliğe ek olarak çeşitli yetersizliklerinin de olduğu düşünüldüğünde bu davranışların sebebi anlaşılmalıdır.

Yetersizliği olan bireyler tehlikeli bir durumla karşılaştığında nasıl davranması gerektiği, gereken sürede uygun tepki verme, kendini tehlike ve risklere karşı koruma, gerektiğinde büyüklerinden ve yakınlarından yardım talep etme konularında yetersizlik gösterebilmektedirler (Ergenekon, 2012; Kenny vd., 2013). Bu yüzden gerek ev ortamında gerekse ev dışındaki sosyal ortamlarda çeşitli tehlike ve risklerle karşılaştığı söylenebilir. Yapılan araştırmada da ÇY olan çocukların ev ortamında çarpma, düşme ve yutkunma zorluğundan dolayı boğulma riski yaşadıkları görülmektedir. Dolayısıyla gerek ev ortamında gerekse ev ortamı dışında yaşanabilecek tehlike ve riskleri ortadan kaldırmak/en aza indirmek için çocuğun hangi yetersizlik grubunda olduğuna bakılmaksızın güvenlik becerilerinin öğretilmesi hayati önem taşımaktadır (Agran vd., 2012; Ergenekon, 2012; Kıyak vd., 2019; Mechling, 2008; Şirin ve Tekin-İftar, 2016; Wilczynski vd., 2015).

Araştırmanın bir diğer bulgusu da ebeveynlerin çocuklarına öğrettikleri ev içi güvenlik becerileridir. Ebeveynler çocuklarına ev içi tehlike ve kazalardan korunabilmeleri için pencerelerden, ocaktan, kesici aletlerden uzak durma, vurma ve çarpmalara karşı tedbirli olma, elektrikli ve sıcak cisimlerden uzak durma gibi becerileri öğrettiklerini ifade etmişlerdir. ÇY olan çocukların öğretilen bu becerileri öğrendiklerini belirtmişlerdir. Elde edilen bu bulgu ile ÇY olan çocukların diğer özel gereksinimli çocuklar gibi güvenlik becerilerini öğrenebildiklerini göstermektedir. Bollman ve Davis (2009), ÇY olan çocuklara güvenlik becerilerinin öğretimini yapmışlar ve araştırma sonunda ÇY olan çocuklar hedef becerileri edinmişlerdir. ÇY olan çocuğa sahip ebeveynlerin, çocuklarının hedef güvenlik becerilerini öğrenmelerine yönelik ifadelerine bakıldığında Bollman ve Davis'in (2009) araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

ÇY sahip çocuğu olan ebeveynler ev içi güvenlik becerilerini öğretirken çocuklarına sözel olarak açıklama yaparak, çocuğun parmağını sıcak cisme hafifçe dokundurarak ve uygulayarak öğretmeye çalıştıkları görülmektedir. Alanyazına bakıldığında güvenlik becerilerinin öğretiminde tepki ipuçlarının (Bassette vd., 2016), video model (Mechling ve Seid, 2011) ve davranışsal beceri öğretiminin (Bozak, 2022; Sivrikaya, 2021) ağırlıklı olarak kullanıldığı görülmektedir. Güvenlik becerilerinin öğretiminde belirtilen bu uygulamaların beceri öğretiminde etkili olduğu söylenebilir. ÇY olan çocuk annelerinin güvenlik becerilerinin öğretiminde kullanılan, bilimsel dayanaklı uygulamalar arasında gösterilen bu uygulamaların nasıl kullanılacağını bilmediği sonucuna varılabilir. Dolayısıyla ÇY olan çocukların ev içinde güvenliğini sağlamaya yardımcı olacak becerilerin öğretiminde kullanılacak olan uygulamaların ebeveynlere öğretilmesi gerektiği düşünülmektedir. Ebeveynlere bilimsel dayanaklı uygulamalar arasında yer alan bu uygulamalar öğretilir.

ÇY olan çocukların ebeveynleri ev içi güvenlik becerilerini çocuklarına öğretirken bazı güçlükler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ebeveynler, çocuklarının öğretilen beceriyi çok çabuk unuttuğunu, öğretim sırasında odaklanma problemi yaşadığını, çocuklarına öğretmek istedikleri becerileri nasıl öğretmeleri gerektiğini bilemediklerini ifade etmişlerdir. Ebeveynlerin ifadelerinden yola çıkarak ÇY olan çocukların bilişsel, duyuşsal ve davranışsal yetersizlik göstermelerinin (Agran ve Krump, 2010), alıcı ve ifade edici dil becerilerinde yetersizlik olmasının (Bruder ve Kroese, 2005) öğretilmek istenen becerileri öğrenmelerinde etkili olduğu söylenebilir.

Yapılan araştırmanın elde edilen bulgularından biri de ÇY olan çocukların ev içi güvenlik becerilerinin kazandırılmasına yönelik ebeveynlerin önerileridir. Ebeveynler, konuya ilişkin ÇY sahip çocuğu olan ebeveynlere eğitimler verilebileceği, ÇY olan çocuklara öğrenim gördükleri okullarda güvenlik becerilerinin kazandırılmasına ilişkin eğitimlerin verilebileceği ve güvenlik becerilerinin öğretimine yönelik teknolojik araç gereç desteği sunulabileceği yönünde önerilerde bulunmuşlardır. ÇY olan çocukları ev ortamında oluşabilecek kaza ve tehlikelere karşı korumada ebeveynlerin önerilerinin dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir.

Sonuç olarak ÇY sahip çocuğu olan ebeveynler, ev içi güvenlik becerilerinin çocuklarının tehlike ve risklere karşı korunmasında ve yaşam için gerekli olan bu becerilerin sistematik bir şekilde çocuklarına öğretilmesinin önemli olduğuna vurgu yapmışlardır. Ebeveynlerin çocuklarına ev içi güvenlik becerilerini öğretirken yaşadığı güçlükler göz önünde bulundurularak ebeveynlere gerekli desteğin verilmesi gerekmektedir. Ev içerisinde ÇY olan çocukların daha sağlıklı bir yaşam sürmeleri, yaşam standartlarının daha kaliteli olması ve yaşadıkları ortamın daha güvenli bir yer olması için ebeveynlerine gerekli eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Yapılan araştırma, benzer araştırma bulgularıyla tutarlılık göstererek alanyazını güçlendirmiş tartışılan hususlar ve paydaşlara yapılan önerilerle halihazırdaki alanyazını zenginleştirir nitelikte katkı sağlamıştır.

Gerçekleştirilen araştırma nitel bir araştırma olması nedeniyle bu araştırmadan elde edilen sonuçlar genellenememekle birlikte araştırmaya gönüllü katılan 11 ebeveyn ile, araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yöntemi ile ve veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile sınırlıdır. Araştırmanın sonuçları göz önünde bulundurularak çeşitli önerilerde bulunulabilir. ÇY sahip çocuğu olan ebeveynler ev içi güvenlik becerilerinin öğretiminde bilimsel dayanağı olmayan yöntemlerle çocuklarına becerileri öğretmeye çalışmışlardır. Daha sistematik bir öğretim ortamı sağlanarak ev içi güvenlik becerilerini öğretmeleri için ebeveynlere bilimsel dayanaklı uygulamaların (örn, video modelle öğretim, sosyal öyküler vb.) öğretimi yapılabilir. Ebeveynlere gerekli becerilerin neler olduğu, bu becerilerin ne işe yaradığı ve nerede, nasıl kullanılması gerektiğine yönelik eğitici seminerler verilebilir. Evde karşılaşılabilecek kazalara yönelik ev ortamında nasıl güvenli bir ortam oluşturabileceklerine ilişkin eğitici videolar hazırlanabilir.

KAYNAKÇA

- Agran, M. & Krump, M. (2010) A preliminary investigation of parents' opinions about safety skills instruction: An apparent discrepancy between importance and expectation. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 45(2), 303-311.
- Agran, M.; Krump, M.; Spooner, F. & Traice-Lynn, Z. (2012) Asking students about the importance of safety skills instruction: A preliminary analysis of what they think is important. *Research & Practice for Persons with Severe Disabilities*, 37(2), 45-52.
- Aksu, M., ve Turhan, F. (2012). Yeni tehditler, güvenliğin genişleme boyutları ve insani güvenlik, *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(2), 69-80.
- Bahadır, G. B., Oral, A. ve Güven, A. (2011). Çocukluk çağı travmaları ve önlenmesinde koruyucu hekimliğin rolü. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 10(2), 243-250.
- Bambara, L. M., Browder, D. M. & Koger, F. (2006). Home and community. In M. E. Snell, and F. Brown (Eds.), *Instruction of students with severe disabilities* (p. 529-544). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Bambara, L. M., Koger, F. & Bartholomew, A. (2014). Building skills for home and community. In M. E. Snell, and F. Brown (Eds.), *Instruction of students with severe disabilities* (p. 409-448). Pearson New International Editon.
- Bassette, L., Taber-Doughty, T., Gama, R. L., Alberto, P., Takubova, G., & Cihak, D. (2016). The use of cell phones to address safety skills for students with a moderate ID in community-based settings. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 33(2), 1-11. doi.org/10.1177/1088357616667590
- Bollman, J., & Davis, P. (2009). Teaching women with intellectual disabilities to identify and report inappropriate staff-to-resident interactions. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 42(4), 813-817. doi:10.1901/jaba.2009.42-813

- Bozak, B. (2022). *Zihin yetersizliği olan öğrencilere güvenlik becerilerinin öğretiminde ve akıcılığında okuryazarlığa dayalı davranışsal uygulamaların etkililiğinin incelenmesi*. (Doktora Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Bozak, B., ve Çay, E. (2021). İşitme yetersizliği. S. Tarkan Aslan (Ed.). *Özel gereksinimli çocuğu olan anne-baba el kitabı serisi*. Eğiten Kitap.
- Brown-Lavoie, S. M.; Vieceilli, M. A. & Weiss, J. A. (2014) Sexual knowledge and victimization in adults with autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 44(1), 2185-2196.
- Bruder, C. & Kroese, B. (2005). The efficacy of interventions designed to prevent and protect people with intellectual disabilities from sexual abuse: A review of the literature. *The Journal of Adult Protection*, 7(2), 13-27. doi.org/10.1108/14668203200500009
- Calavari, R. N. S. & Romanczyk, R. G. (2012). Caregiver perspectives on unintentional injury risk in children with an autism spectrum disorder. *Journal of Pediatric Nursing*, 27, 632-641.
- Collins, B.C., Wollery, M. & Gast, D.L. (1991). A survey of safety concerns for students with special needs. *Education and Training in Mental Retardation*, 26 (3), 305-318.
- Dixon, D., Bergstorm, R., Smith, M. N. & Tarbox, J. (2010). A review of research on procedures for teaching safety skills to persons with developmental disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 31, 985-994.
- Dogoe, M.S., Banda, D.R., Lock, R.H. & Feinstein, R. (2011). Teaching generalized reading of product warning labels to young adults with autism using the constant time delay procedure. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 46(2), 204-213.
- Ergenekon, Y. (2012). Otizimli çocuklara videoyla model olma kullanarak ev kazalarında basit ilkyardım becerilerinin öğretimi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri* 12(4), 2739-276
- Ergenekon, Y., ve Çolak, A. (2019). Bağımsız yaşama güvenli bir adım: Gelişimsel yetersizliği olan bireyler için güvenlik becerileri. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 295-320, doi: 10.23863/kalem.2019.128
- Gaebler-Spira D, & Thornton LS. (2002). Injury prevention for children with disabilities. *Phys Med Rehabil Clin N Am*, 13(4), 891-906.
- Gast, D. L., Wellons, J., & Collins, B. (1994). Home and community safety skills. Agran, M., Marchand-Martella, N.E. ve Martella, R.C. (Eds.) In *Promoting health and safety: Skills for independent living*. (s.11-31). Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.
- Hoch, H., Taylor, B. A. & Rodriguez, A. (2009). Teaching teenagers with autism to answer cell phones and seek assistance when lost. *Behavior Analysis in Practice*, 2(1), 14-20.
- Howard-Barr, E. M.; Rienzo, B. A.; Pigg, R. M. & James, D. (2005) Teacher beliefs, professional preparation, and practices regarding exceptional students and sexuality education. *Journal of School Health*, 75(3), 99-104.
- Ivey, J. K. (2004). What do parents expect? A study of likelihood and importance issues 165 for children with autism spectrum disorders. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 19(1), 27-33.
- Kenny, M. C., Bennett, K. D., Dougrey, J. & Steele, F. (2013). Teaching general safety and body safety training skills to a latino preschool male with autism. *Journal of Child and Family Studies*, 22(8), 1092-1102
- Kıyak, Ü. E., Tuna, D. M. ve Tekin-İftar, E. (2019). Zihin yetersizliği olan bireylere güvenlik becerilerinin öğretimi: Kapsamlı betimsel analiz. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(1), 143-176.
- Mechling, L. C. (2008) Thirty year review of safety skill instruction for persons with intellectual disabilities. *Education and Training in Developmental Disabilities*, 43(3), 311-323.

- Mechling, L. C., & Seid, N. H. (2011). Use of a hand-held personal digital assistant (PDA) to self-prompt pedestrian travel by young adults with moderate intellectual disabilities. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities, 46*(2), 220-237.
- Merriam, S.B., 2002. Introduction to qualitative research. In: Merriam, S.B. (Ed.), *Qualitative Research in Practice: Examples for Discussion and Analysis*. Jossey-Bass, San Fransisco, CA.
- Miltenberger, R. G. & Gross A. C. (2011) Teaching safety skills to children. *Handbook of applied behaviour analysis*. (Ed: W. W. Fisher; C.C. Piazza; ve H. S. Roane) NY: The Guildfor Press, 417-430.
- Sirin, N. & Tekin-Iftar, E. (2016). Opinions of Turkish parents and teachers about safety skills instruction to children with autism spectrum disorders: A preliminary investigation. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 46*(8), 2653-2665. doi.org/10.1007/s10803-016-2809-2
- Sherrard, J., Tonge, B. J., & Ozanne-Smith, J. (2001). Injury in young people with intellectual disability: descriptive epidemiology. *Injury Prevention, 7*(1), 56-61.
- Sivrikaya, T. (2021). *Zihin yetersizliği olan bireylere yönelik güvenlik becerileri öğretim programının etkililiğinin incelenmesi*. (Doktora Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Taber, T. A., Alberto, P. A., Seltzer, A. & Hughes, M. (2003). Obtaining assistance when lost in the community using cell phones. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities, 28*(3), 105-116.
- Tekin İftar, E., Şirin, N., & Collins, B. C. (2021). Turkish parents, teachers, and faculty members' opinions and experiences on safety skills instruction for children with autism spectrum disorder. *International Electronic Journal of Elementary Education, 13*(3), 373-384.
- Wilczynski, S.M., Connolly, S., Dubard, M., Henderson, A. & McIntosh, D. (2015). Assessment, prevention, and intervention for abuse among individuals with disabilities. *Psychology in the Schools, 52*(1), 9-21. doi.org/10.1002/pits.21808